

NYE INKUNABLER I DET KONGELIGE BIBLIOTEK IV

AF

ERIK DAL

Når man gennemgår en inkunabelkatalog fra et af de store udenlandske antikvarier, kan man i reglen med sindsro gå let hen over mindst halvdelen af bøgerne – de findes iforvejen i Det kongelige Biblioteks inkunabelsamling. Dette betyder desværre ikke, at man her ejer et exemplar af hveranden bevaret bog fra 15. århundrede; samlingens 4372 numre (hvor dubletter tælles med hver sit nummer, men flerbindsværker under eet) svarer til 10–12 pct. af alle nu kendte inkunabeltitler, men mange er naturligvis så sjældne, at eksemplarerne ligger fast i offentlige samlinger og altså ikke viser sig i salgskatalogerne.

Udenfor betragtning falder derefter en stor gruppe af bøger, hvis trykker og hvis indhold iforvejen er repræsenteret i biblioteket. Bøger af denne gruppe kan være ønskelige af særlige grunde, men det er ikke dem man først ønsker at supplere samlingen med. Af de resterende bøger er der så nogle, hvis bogtrykker, og andre, hvis indhold mangler i inkunabelsamlingen. Det første er sjældent – samlingen er tilvejebragt og suppleret med så megen omsigt, at de allerfleste presser ihvertfald i Nordeuropa og Italien er repræsenterede, men en del manglende trykkere dukker dog op, desværre ofte til uoverkommelige priser.

Indholdet var hovedsagen for ældre tiders samlere, men almindeligvis kun et bimotoiv i overbibliotekar H. O. Langes storstilede indkøbsprogram især under og efter 1. verdenskrig. Disse køb var præget af århundredskiftets typologiske inkunabelstudium; dette studium gik ud på minutøse sammenlignende undersøgelser af 15. århundredes typografiske materiel, og formålet var at fastslå trykker og trykkeår for de mange bøger, som ikke meddelte disse oplysninger i kolofonen, eller som

De tre tidligere supplementter, ved Henning Einersen og R. Edelmann, fandtes i Fund og Forskning II 1955 s. 107–12 og III 1956 s. 79–90.

foreligger i defekte eksemplarer – altsammen som bidrag til at skildre periodens bogtrykshistorie og indføje den i den almindelige kulturhistoriske forståelse af tiden.

Man må dog idag prøve at tilgodese alle hensyn, og også indholdet har bestemt erhvervelsen af en del nye inkunabler. To synspunkter, man desuden gerne ville kunne anlægge ved indkøbene, er hensynet til bøgernes illustration og sprog. Træsnitillustrerede bøger før 1500 er imidlertid drevet højt op i pris, og det samme gælder det mindretal af datidens bogproduktion, der var forfattet på eller oversat til modersmålene. I begge henseender rummer biblioteket særdeles smukke ting, men tør ikke imødesee markante nyerhvervelser i nævneværdigt tal. Dog forener en af de seneste erhvervelser, 4344, de nævnte gode egen-skaber, idet det er den anden af århundredets tre franske Cæsar-over-sættelser, forsynet med træsnit og typografisk interessant. Nogle tysk-sprogede ting nævnes i det følgende, og enkelte træsnit findes i 4360 og 4370. Særlig interesse frembyder 4354 – en meget sjældent forekom-mende illustreret udgave af en i sig selv udbredt postil – ved at der bagi bogen findes en lille udgave af passionshistorien; denne Passio, separat opført som nr. 4364, ligger ganske vist meget nær ved andre udgaver, men er dog næppe beskrevet før.

Der drives i øjeblikket intet egentligt inkunabelstudium i Danmark, men det er dog fejlagtigt at tro, at de gamle bøger står dødt hen. Man vil ikke på noget tidspunkt finde alle inkunabler på plads, der er bestandig nogen i brug, undertiden som typografiske mindesmærker, men oftere som kilder for sproglige, teologiske, motivhistoriske og andre studier; også udenlandske biblioteker nyder godt af denne Nordens største inkunabelsamling. Der er heller ingen grund til at tro, at den typologiske forskning kan drives meget videre på det forhåndenværende grundlag; man vil altid kunne henholde sig til de store beskrivende kataloger, især British Museum's, der dog endnu ikke dækker hele Europa, og Gesamtkatalog der Wiegendrucke; dette værk standsede i 1940 ved stikordet Federicis, men de bibliografiske samlinger overlevede krigen, og udgivelsen tænkes nu fortsat på grundlag af et fornyet inter-nationalt samarbejde. GW-Kommissionen på Deutsche Staatsbibliothek i Østberlin har venligt givet oplysning og vejledning ved katalogi-seringen af visse numre i dette tillæg. – Er der end mange spørgsmål at løse for denne forskning, tør man vel sige, at der er andre emner at tage op indenfor feltet, og slutte sig til en nyere tendens i forskningen, der får sin formulering bl. a. af Arnold C. Klebs, når han i 1938 indleder forordet til sin liste over Incunabula scientifica et medica

således: As collector's *cimelia*, as the first monuments of the printer's craft, Incunabula have received intensive attention, but this very interest in their form has hindered to no small extent the consideration of their function as literary documents, as carriers of human thought and emotion.

Når der i det følgende meddeles endnu et tillæg til Victor Madsens Katalog over Det kongelige Biblioteks Inkunabler I-II 1931-38, omfattende erhvervelser 1956-61, skal det nævnes med tak, at nogle af disse bøger er skænket af Prosektor dr. med. August Christian Jurisch og Hustru Mathilde Povline Jurisch født Nielsens Legat til Indkøb af Manuskripter, Inkunabler og andre Sjældenheder til Det kongelige Bibliotek. - Det er ikke meningen at tale om de enkelte bøgers priser. Men når Henning Einersen i *Fund og Forskning* 1955 s. 107 kunne sige, at inkunabler „efter de nugældende priser gennemsnitligt omsættes til ca. 1 à 2 tusinde kroner stykket“, så vil det forstås, at den almindelige prisstigning også har ramt dette felt. Gennemsnitspriserne på fem store inkunabeltilbud fra Holland og USA 1958-60 giver forbavsende små udsving fra en gennemsnitspris på 2000 kr. for de pågældende godt 500 bøger. De fleste numre ligger under dette tal, som til gengæld trækkes opad af de virkelig gode ting, hvoraf de bedste når et godt stykke op i de femcifrede kronebeløb. Jævne inkunabler, der glider ind i mere almene kataloger, er gennemgående mindre værd, men på den anden side fremkom i november 1960 et amerikansk tilbud på godt 160 inkunabler af over en million kroners værdi, 6680 kr. i gennemsnit. Her kan man ikke være med i legen, men må prøve at trøste sig med, at ikke få af de allerstørste rariteter forlængst har ly i bibliotekets samlinger.

Blandt dem er unægtelig nedenstående nr. 4337 og dubletbindet 4338, overført fra Universitetsbiblioteket (ligesom 4345 og 4367, efterslæt af gamle overførsler). Denne Aldus' fembindsudgave af Aristoteles m. m. på græsk er under alle forhold en kostbarhed, men de to Pirckheimer-exlibris, malet af, resp. under tilsyn af Albrecht Dürer, ville sikre exemplaret en plads i allerførste række af et hvilket som helst specialbibliotek; de er behandlet af Ib Magnussen og V. Thorlacius-Ussing i *Fund og Forskning* 1958-59. Det extra bind IV (4338) har mere beskedne, men særdeles nævneværdige plusværdier ved at have tilhørt den berømte tyske filolog Joh. Alb. Fabricius, hvis manuskriptsamling i 1770 købtes til Universitetsbiblioteket og nu findes i Det kongelige Bibliotek; tilskrifterne er textvarianter, noteret efter delvis tabte håndskrifter, omend de ikke - som fejlagtigt formodet af en tidligere ejer, samleren Marquard Gude - er egenhændigt indført af den der har

sammenholdt teksterne: humanisten kardinal Hermolaus Barbarus; denne døde nemlig af pest 1493, et par år før bogen udkom.

Blandt de nyerhvervede bøger noterer man et par førsteudgaver. De fleste antikke forfattere er forlængst repræsenteret med deres *editiones principes*, og et gammelt lærd bibliotek må derfor være interesseret i at slutte rækkerne (selvom man vel aldrig opnår Plinius 1469!). 4358, et dejligt exemplar af den attiske taler Isocrates, skænket af Jurisch' legat, er den fornemste nyerhvervelse, men 4352, den første græske udgave af Dioscorides' værk om lægemidler, skænket af samme legat, er også kærkommen. Den ældste udgave af Thucydids historie på originalsproget er først fra 1502 og hører til bibliotekets gamle bestand, men allerede en snes år forinden tryktes en latinsk oversættelse; skønt ikke blandt de store sjældenheder manglede denne bog mærkeligt nok i samlingen, til man var så heldig at købe et exemplar fra USA, 4372. 4351 indeholder ni grammatiske småskrifter og er 2. udg. af dette samleværk; bibliotekets exemplar af 1. udg. er stærkt defekt.

Når det før blev sagt, at der ikke kunne ventes store nyheder på folkesprogene, så må det dog fremhæves, at det har været muligt at købe et exemplar af den fjerde tyske bibel fra 1475-76 (4341). Den statelige bog er ikke helt komplet, men ledsagedes til gengæld af noget så usædvanligt som et korrekturblad. Det er urettet, så man ser ingen gamle korrekturtegn, men en sammenligning afslører nogle fejl, som er rettet i den færdige bibel, samt naturligvis en lille fejl, der er kommet til i rentrykket! Man ser også, hvordan tidens mange forkortelser var praktiske, når man skulle indføre et glemt ord i den knebne sats uden at lave altfor megen ravage. Bibelen er iøvrigt prydet af smukke figurinitia-ler ved hver bogs begyndelse.

**man dar zu zwit iechonias. Auch ist not-
turfftig dem warhafften chriſtenlichen ge**

**man dar zu zwit reche iechonias. auch ist
notturfftig de warhaffte chriſtenlichen ge**

Korrektur og rentryk af den fjerde tyske bibel, Inc. Haun. 4341a og 4341. Et par linier af fortalen til Matthæus (om Jesu forfædre, jf. Mt. I, 11-12). Teksten lyder i oversættelse: „og fædrenes tal har været 42, når] man regner Jechonias dertil to gange. Ogsaa er det nødvendigt for den sande kristelige tro [og for dem som tror derpå, at . . .“ – Sætteren har glemt ordet *reche[n]*, og plads i den knebne sats indvindes bl.a. ved at indføre to forkortelsestegn i næste linie.

Den franske mariadigter Alanus de Rupe har særlig interesse for Norden. To af de få svenske inkunabler er udgaver af hans latinske digtning, medens vi i Danmark får Alanus på vort eget sprog i hr. Michael Nicolais gendigtning, trykt 1514. Skuffelsen var derfor stor, da det ikke lykkedes at erhverve 1. latinske udgave af hans skrifter, til gengæld er købt 1. tyske udgave af hans Rosenkrans; denne bog er kun registreret i fire eksemplarer, deraf tre defekte, 4370.

Et tredje skrift på tysk er 4343, den eneste oversættelse af Walter Burleys *De vita et moribus philosophorum* fra c. 1300. Dette værk var meget populært, hvad en halv snes latinske udgaver fra før 1500 bevidner, men på tysk er det kun trykt denne ene gang og skal have inspireret to af Hans Sachs' digte. Dobbelt interessant er udgaven, fordi oversætteren er den produktive bogtrykker Anton Sorg selv – værket vinder derved filologisk interesse som grundlag for en vurdering af sproget i andre tyske skribenters værker trykt i samme officin.

Et par beskedne latinske pjecer om talekunst og verslære (4340 og 4361) er købt som repræsentanter for middelalderens små lærebøger i de frie kunster, artes-fagene. Sådanne var næsten ikke repræsenterede iforvejen, de blev jo slidt op; den sidstnævnte, Leonicens' *De arte metrica*, er overmåde sjælden, og de få bibliografier, der nævner den, er ikke enige om trykkeren. Her angives for første gang den utvivlsomt rigtige bestemmelse, baseret på en utrykt notits af den store inkunabelforsker Konrad Haebler i GW-Kommissionens arkiv og bekræftet udfra andre kriterier end Haeblers.

Indholdsbestemt er også købet af 4360 Messias' *Stjerne*. Bogen er et antisemitisk skrift på tysk og har særlig interesse ved at være den første bog, hvori det hebraiske sprog søges gengivet med vort alfabet. Desuden indeholder bogen et træsnit af tre jødiske og tre kristne lærde i disput; karikeringen og idealiseringen af de to parter er et trist, men anskueligt vidnesbyrd om tidens syn på sagerne. Sammen med 4347 øger den bibliotekets bestand af inkunabler om jødiske forhold, der er svagere end det udsøgte forråd af inkunabler på selve det hebraiske sprog. – Endvidere har man erhvervet den eneste udgave af en opbyggelig bog, der allegorisk sammenligner mennesket og træet, et lille skrift, der nok var et motivstudium værd, 4348.

Særlig god grund var der til at købe 4335: den indeholder den tyske skolastiske filosof Albertus Magnus' *Logica*, 1. og 2. bog, og man havde iforvejen den tilsvarende 3. bog, Inc. Haun. 68.

Desværre er det ikke muligt at gribe alle chancer for at supplere sig med urepræsenterede bogtrykkere; at man lader de kostbare spanske

inkunabler gå sig forbi, er i disse dele af verden næsten mindre ærgerligt end at resignere overfor sjældne tyske trykkerier. Imidlertid skal det anføres, at 4346 Cicero er vor eneste af de fem bøger fra Thomas de Blavis' 1. presse, Venezia 1476-77; at 4356 Johannes de Tambaco er det eneste af Georgius de Spiras tryk fra Speier, den by der gav ham navn, da han senere drog andetsteds hen; desuden er det en førsteudgave; at 4371 Terents, atter en raritet, kompletterer bibliotekets række af Vicenza-trykkeren Hermann Liechtensteins fire bøger fra hans midlertidige virke i Treviso 1477; at 4359 Johannes de Lapide er vor eneste – og meget sjældne – repræsentant for Pierre Poulhacs ganske lille parisiske trykkeri, der efter 1490ernes pariserskik arbejdede anonymt for forlæggeren, så det er dennes mærke, der pryder bogens sidste side – et nyt og for håndværkerne ikke tilfredsstillende stadium i forhold til de foregående årtiers bogtrykkermærker. Og endelig at 4369 Rodericus Zamorensis for første gang placerer byen Besançon i inkunabelsamlingen; tyskeren P. Mettlinger var denne bys eneste bogtrykker før 1500, og man har erhvervet en af hans bøger, tilmed i en sjælden variant: Bogen plejer at optræde i samlebind med flere skrifter i vekslede tal og rækkefølge; den almindeligt beskrevne titel opregner derfor 6 extra titler (her overstreget med blæk); men her er indsat et nyt titelblad, kun gældende det første skrift, og dette samt den dermed sammenhængende variant af første arks sidste blad er kun fundet beskrevet i katalogen over Besançon-bibliotekets egne inkunabler.

Et morsomt eksempel på middelalderens stundom noget barske bogtrykkervaner kan nu demonstreres ved sammenstilling af Inc. Haun. 1390 med den nyerhvervede 4350, en samling breve tillagt filosofen Diogenes, Cæsars morder Brutus og lægen Hippocrates: 1390 angiver som trykkested Firenze, Antonius Francisci, 22. juni 1487. Men dette er galt. Der er tale om eftertryk så slavisk, at endog originalens kolofon fulgtes, den virkelige bogtrykker nævntes slet ikke. Det var venetianeren Thomas de Piasis (ikke som angivet i katalogen Cph. de Pensis, se Madsens liste over rettelsler); ikke engang bynavnet er altså rigtigt. Forlægget er nu erhvervet, især fordi bibliotekets eneste bog fra den virkelige Antonius Francisci lille officin er trykt med en anden skrift. – Fra et lille trykkeri, Parmas første, kommer 4362 Ovid, et bemærkelsesværdigt exemplar med tre helt ubeskårne snit; og 4368 Priscian er det første af sin anonyme bogtrykker Jac. de Fivizzanos kun fire arbejder i Venezia.

Vort tillæg omfatter iøvrigt omkatalogiseringen af 1369, de sjældne 4357 og 4363 samt nogle lejlighedskøb: fra et dansk dødsbo hidrører 4336, 4342, 4349 og 4353, fra et billigt italiensk tilbud 4339, den over-

ordentlig sjældne 4366 samt 4365, hvis trykker kun er repræsenteret med een bog; disse to udgaver købtes også for indholdets skyld. Og endelig skal nævnes 4355, et usædvanligt prægtigt exemplar af Henr. Jerungs bibelordbog, eneste udgave af forfatterens eneste værk.

Ser vi bort fra de nu formentlig afsluttede overførsler og fra de nævnte lejlighedskøb, er der, som man vil se, kun tale om ganske få køb hvert år, tilmed i den beskedne ende af prisskalaen, og sådan må det sikkert fortsat blive. Det er dog altid et fremskridt fra sparetiden 1924-43, hvor næppe een inkunabel købtes. Når et bibliotek er bagefter på elementære brugsområder, er det forståeligt, at inkunabler skydes i baggrunden. På den anden side kan man ikke tilsidesætte forpligtelsen til at pleje og udbygge en så god samling som den foreliggende, og at dette har sin rimelighed, ses bedst af det enkle faktum, at inkunablerne bestandig *bruges*.

Udover forkortelserne i Madsens katalog og i de foregående supplementter er to forkortelser for bibliografiske værker indført i dette tillæg; det første værk er rådspurgt i alle tilfælde, det sidste kun lejlighedsvis:

Oates = J. C. T. Oates: A catalogue of the fifteenth-century printed books in the University Library Cambridge. Cambridge 1954.

Mead = Incunabula in the Huntington Library, compiled by Herman Ralph Mead. San Marino, California, 1954.

1369 DIONYSIUS CARTHUSIENSIS: Dialogus Mariae et peccatoris de spe bona. De laudibus Mariae. – GEORGIUS SISGOREUS: Epigrammata de B. Maria. – PETRUS DE ALLIACO: Meditatio super angelica salutatione. . . – JOHANNES DE SANCTO GEMINIANO: Dialogus de finali poenitentia etc. – ANGELUS (DE ARETIO) DE GAMBILIONIBUS: De verborum et rerum significationibus. [Louvain: Conrad Braem, c. 1480]. 2°.

GW. 8412. H. 6250 = HC. 6106. Pr. 9185. Oates 3796. Pell. 4302. Campbell 593. Gu. 3481. Type 1.

Malede initialer. Rubriceret. Bl. 22-32 (A. de Gambilionibus) mgl., hvilket med samtidig hånd er markeret i registret bl. 1v; de er vedlagt i fotokopi efter exemplar købt 1959 af Bibl. Royale, Bruxelles. Nyt papirbind.

Prov.: Købt 1920.

4335 ALBERTUS MAGNUS: [Logica, lib. 1-2.] De praedicabilibus [Porphyrii] et praedicamentis [Aristotelis]. Pavia: Christophorus de Canibus, [c. 1490]. 2°.

GW. 675. H. 490. Reichl. I, p. 88. Pr. Suppl. IV, 7093A. BMC. VII, 1009 (IB 31507). Gu. 200. St. A 240. Type 8. Jf. Inc. Haun. 68.

Nogle initialer, rubriceringer og tilskrifter. Nyere pergamentbind.

Prov.: Købt 1958.

- 4336 ANGELUS DE CLAVASIO: Summa angelica de casibus conscientiae. Venezia: Georgius Arrivabene, 2. maj 1495. 8°.
 GW. 1939. HC. *5398. Pr. 4926. Pell. 3826. Gu. 568. St. A 639. Type 17, 27.
 Bogtrykkermærke bl. 519v. Bl. 1r med malet initial og dekoration. Samtidigt skindbind (nu restaureret) med blindtryksdekoration i rammeform.
 Bageste pergamentforsats udbedret med håndskriftstump.
 Prov.: J. Greg. de Mutis. – Stempel. – Købt 1960.
- 4337 ARISTOTELES: Opera, graece. Vol. 1–5. Venezia: Aldus Manutius, 1495–98. 2°.
 GW. 2334. HC. *1657. Pr. 5547, 5555, 5553, 5556, 5565. BMC. V, 553 (IB 24395), 556 (IB 24431), 555 (IB 24425), 556 (IB 24437), 558 (IB 24464).
 Oates 2162–64, 2172, 2170, 2173–74, 2182. Pell. 1175. VB. 4482, 4491, 4489, 4492, 4501. Pol. 289. Gu. 791. St. A 858. Type 1, 2, 3, 4, 7.
 Vol. I. Træskårne initialer, friser og figurer (ligeledes II–V). Enkelte marginale tilføjelser. Helbind i Grolier-stil, 16. årh., med guldornamenter og sorte båndslang (se Emil Hannover: Kunstfærdige gamle Bogbind, 1907, s. 52). På forpermen seddel med trykt text: Emtus An. MDCCXXII, i træskåren ramme.
 Vol. II. Marmoreret fåreskindsovertræk (18. årh.?) på de gamle træplader (ligeledes III–IV).
 Vol. III. Sidste 8 bl. (ark x) indb. forrest; fejlen markeret med gl. tilskrift. Text mellem bl. 100 og 101 tilskrevet, ikke (som ofte) indsat på trykt seddel. Text mellem 400 og 401 indskudt på ensidigt trykt upag. blad (hvortil svarer blankt blad mellem 410 og 411). På alle tre snit malede båndslang med medailloner, hvoraf en er et brystbillede af en mand (doktor?).
 Vol. IV. Bl. *2 (tomt) mgl., falsen sidder mellem bl. 8 og 9. Bl. aaaaaa 1r (textside 1) med malet frise og initial og med Willibald Pirckheimers exlibris (våben flankeret af genier), malet af Albrecht Dürer antagelig mellem 1504 og 1509. Om IV–V se Ib Magnussen og V. Thorlacius-Ussing i Fund og Forskning V–VI 1958–59, s. 110–28.
 Vol. V. Bl. 2r (textside 1) med malet frise og initial og med samme våben, flankeret af landsknægte, antagelig malet under tilsyn af Albrecht Dürer efter 1504. Med Pirckheimers af Dürer træskårne exlibris.
 Prov.: Afgivet af Universitetsbiblioteket 1956.
 = Inc. Haun. 298, jf. 299.
- 4338 Samme bog, vol. IV, 1.
 Senere helbind med franske lilier i ryggens felter.
 Tilskrifter i margin, især græske textvarianter. – På sidste blad anonym tilskrift: Variæ lectiones Codicis vetusti, quem secundum vocamus, descriptæ sunt ex schedis Hermolai Barbari & Scipionis Cartoromachi, erantque plane eadem manu exarata, qua ad oram huius libri lectiones vetusti codicis, quem primum vocauimus. Ut dubium non sit opera quæ hic V. CC. aut V.C. I. notantur, scripta sint manu ipsius Hermolai Barbari, maximi & incomparabilis viri.
 Prov.: På første side: Pleraque hoc in volumine eleganti manu summi viri Hermolai Barbari ex antiquo codice feliciter sunt correctæ et suppleta.

- Marq. Gudii. – Hertil føjet af ukendt hånd: † 1493. – Under M. Gudes autograf: Jo. Alberti Fabricii. – Udskilt af dennes manuskriptsamling (nr. 14) og overført til Universitetsbibliotekets bogafdeling. – Afgivet af Universitetsbiblioteket 1956.
- 4339 ARISTOTELES: Opera nonnulla, latine per Joh. Argyrophilum et alios. Venezia: Gregorius de Gregoriis for Benedictus Fontana, 13. juli 1496. 2°. GW. 2341. HC. *1659. Pr. 4552. BMC. V, 349 (IB 21111). Pell. 1177. VB. 3889. Pol. 291. Gu. 797. St. A 865. Type 26, 31. Træskårne initialer (i flere stilarter) og figurer. Latinske tilskrifter (med dato og uklart ejernavn bl. 172r). Sidste blad (QQ 6 med kolofon og træskåret forlæggermærke) mgl. Moderne halvpergament. Håndskreven indholdsfortegnelse indsat foran. Prov.: Pertinet ad Bibliothecam conuentus sancti Dominici felicitis urbis Panhormi. – Gave 1956.
- 4340 ARS oratoria. [Basel: Johann Amerbach, c. 1490]. 4°. GW. 2667. H. *1858. Pr. 7634. BMC. III, 750 (IA 37470). Oates 2798. Pell. 1373. VB. 500. Gu. 905. St. A 1006. Type 7, 15. Moderne halvpergament. Prov.: Købt 1959.
- 4341 BIBLIA germanica. Augsburg: [Günther Zainer, c. 1475–76]. 2°. GW. 4298. H. *3133. Pr. 1577. BMC. II, 323 (IC 5571). Oates 887. Pell. 2372. VB. 25. Gu. 1709. St. B 561. Schreiber 3456. Type 2B. (Exemplaret repræsenterer det ældste af to varianttryk). Træskårne, malede initialer, delvis med figurer. Sort og rødt tryk. Rubriceret. Moderne helpergament på træplader, ældre end fjernelsen af de første blade. Tomt blad, registerblad, bl. 1–10, 188b (indskudt extrablad med Manasses Bøn), 348, 397 mgl. Bl. 215 defekt. Prov.: Købt 1961 sammen med 4341 a.
- 4341a Samme bog. Korrekturtryk af Ny Testamente bl. 1 (fortale til Matthæus). Ubesk. format, men 1.1–15 mgl. I to stykker. Med urettede fejl, ingen korrekturtegn. Bagsiden tom, modsat det færdige tryk. I kartonnage 1961.
- 4342 BRUNUS ARETINUS, LEONARDUS: Istoria Fiorentina, trad. da Donato Acciaiuoli. Firenze: Bartolomeo de Libri, 5. juni 1492. 2°. GW. 5613. HC. 1563. Pr. 6197. BMC VI, 649 (IB 27292). Oates 2354. Pell. 1116. VB. 2907. Gu. 2203. St. B 1109. Type 2. Italienske tilskrifter. Mgl. a 1 (med ordene Le historie fiorentine[!]); register på 4 bl., hvoraf de to første mgl., mens de to sidste er indsat forrest. Nyere halvpergament. Prov.: Købt 1960.
- 4343 BURLAEUS, GUALTERUS: Das Buch von dem Leben und Sitten der heidnischen Meister. Oversat fra latin af Anton Sorg. Augsburg: Anton Sorg, 31. aug. 1490. 4°.

- GW. 5793. HC. *4125. Pr. 1716. BMC. II, 355 (IA 6046). VB. 152. St. B 1176.
Type 3, 4.
Træskårne initialer. Halvlæder (c. 1900) over gamle træplader med rest af
cisereret spænde.
Prov.: Købt 1961.
- 4344 CAESAR, CAJUS JULIUS: De bello Gallico. Oversat til fransk af Robert
Gaguin. Paris: [Pierre le Caron for] Antoine Vêrard, 1488. 2°.
GKW. 5877. HC. 4224. Pr. 8141. BMC VIII, 141 (IB 40153). Pell. 3150. Pol.
954. Gu. 2331. St. C 25. Type 1.
Malede initialer. Træsnit. Bl. c3, c6, c4, h6, n2 (med gentagelser af træsnit)
i facsimile, sidste blad (tomt) mgl. Moderne halvmaroquin.
Prov.: Købt 1961.
- 4345 CELSUS, AULUS CORNELIUS: De medicina. Venezia: Johannes Rubeus
Vercellensis, 8. juli 1493. 2°.
GW. 6458. HC. *4837. Pr. 5134. BMC. V, 417 (IB 23159). Pell. 3466. VB.
4235. Gu. 2676. St. C 327. Type 2.
Bl. 1 (tomt) og nederste (tomme) del af sidste blad mgl. Kalveskindsbind
18. årh., blindtrykt.
Prov.: Superexlibris med grevekroner og spejlmonogram JHS. – Kölpins Bi-
bliothek. – Kongl. Chirurg. Academie. – Afgivet af Universitetsbiblioteket
1956.
= Inc. Haun. 1094.
- 4346 [Pseudo-]CICERO: Rhetorica ad C. Herennium. – CICERO, MARCUS
TULLIUS: De inventione. Ed. Omnibonus Leonicensus. [Venezia: Tho-
mas de Blavis] 1476. 2°.
GW. 6719. HC. *5060. Pr. 4409. BMC. V, 246 (IB 20563). Pell. 3651. VB.
3807. St. C 617. Type 1.
Enkelte malede initialer, bordure på 1. side (nyere). Bl. a 1 (tomt) mgl.
Katedralbind 19. årh., sign. Luigi Alfano.
Prov.: Ex libris Caroli ac Mariæ Lacaitæ filiorumqve, Selham, Sussex. –
Købt 1958.
- 4347 COMMUNIO et conversatio Judaeorum et Christianorum. [Basel: Martin
Flach, senest 1474]. 2°.
HC. 9464. Pr. 7551. BMC III, 740 (IB 37230). VB. 423. Pol. 2337. St. J 444.
I. Collijn: Katalog der Inkunabeln der Kgl. Universitäts-Bibliothek zu
Uppsala (1907) nr. 746. Type 1 A.
Groft malede initialer. Rubriceret. Halvbind 19. årh.
Prov.: Exlibris Georgius Kloss, M.D., Francofurti ad Moenum. – Superex-
libris The Society of Writers of the Signet. – Købt 1960.
- 4348 DICTA de arbore, quae dicitur imago hominis. [Esslingen: Conrad Fyner,
c. 1476]. 4°.
GW. 8318. H. *6150. Pr. 2476. BMC. II, 515 (IA 8967). Pell. 4235. VB. 1145, 5.
Pol. 1280. St. D 143. Type 1, 2.
Nyere papirbind.
Prov.: Edmund Heisch his book. – Købt 1960.

- 4349 **DICTYS CRETENSIS**: *Historia Trojana, a Septimio in latinum conversa.* – **DARES PHRYGIUS**: *De origine Trojanorum.* Ed.: Franciscus Faraginius. Venezia: Christophorus de Pensis, 1. febr. og 1. marts 1499. 4°. GW. 8328. HC. *6158. Pr. 5247. BMC. V, 472 (IA 23507). Oates 2057. Pell. 4242. VB. 4306. Pol. 1281. Gu. 3424. St. D 147. Type 7.
Træskåret initial bl. h 1. Mgl. a 1 og g 8. Gamle (beskærne) marginalnoter.
Papirbind 1960.
Prov.: Købt 1960.
- 4350 [**Pseudo**] **DIOGENES CYNICUS**: *Epistolae, per Franciscum Aretinum translatae.* – [**Pseudo**] **BRUTUS**: *Epistolae, et* [**Pseudo**] **HIPPOCRATES**: *Epistolae, per Rinuccium Aretinum traductae.* Firenze: Antonius Francisci, 22. juni 1487. 4°. GW. 8396. H. 6194. Pr. Suppl. II, 6329A. BMC. VI, 677 (IA 27672). Oates 2420. Pell. 4271. VB. 2966. St. D 173. Type 1 (se BMC).
Tilskrifter, mest fra 16. årh. Moderne bind af pergamentblad fra antifonale, 15. årh.
Prov.: Købt 1961.
- 4351 **DIOMEDES**: *De arte grammatica. . .* Vicenza: Rigo di Ca Zeno (Henricus de Sancto Ursio, Zenus), 18. juni 1486. 4°. GW. 8401. HC. *6215. Pr. 7167. BMC. VII, 1046 (IA 31844 med rettelsen i kolofonen). Pell. 4285. Gu. 3472. St. D 191. Type 3.
Enkelte græske ord. Håndskrevne kolumnetitler og marginaler, håndskreven indholdsfortegnelse etc. på hvide blade for og bag i bogen. Rester af tilskrifter på bindet. Flexibelt italiensk helpergament, vistnok 16. årh.
Prov.: Joannis Agustini de Urbino (gl. hånd bl. a 2). – Pagato da Bartolomeo Amici li 5. gennaro 1737 baiochi 8. – Købt 1961.
- 4352 **DIOSCORIDES**: *De materia medica, graece.* – **NICANDER COLOPHONENSIS**: *Theriaca. Alexipharmaca.* Venezia: Aldus Manutius, juli 1499. 2°. GW. 8435. HC. *6257. Pr. 5571. BMC. V, 560 (IB 24488). Pell. 4338. VB. 4506. Pol. 1314. Gu. 3491. St. D 216. Type 2, 7, 9.
Tilskrevet i 1522: Det manglende præliminærark (6 bl.), latinske marginaler; til Nicander: græske tilskrifter. Ital. helmaroquin med blindtryk, 16. årh., ryg fornyet.
Prov.: Pertinet ad Conventum B.M.V. Curzula. – Bibl. d. Irrenanstalt, Lübeck. – Gave 1957.
- 4353 **DUNS SCOTUS, JOHANNES**: *Quaestiones super universalibus Porphyrii et super praedicamentis et perihermeniiis Aristotelis.* – **ANTONIUS ANDREAE**: *Super libro Sex principiorum.* – **MAURITIUS DE PORTU HIBERNICUS**: *Quaestiones super quaestiones universales Scoti.* – **JOHANNES ANGLICUS**: *Quaestiones super quaestiones universales ejusdem Scoti.* Venezia, 1500: Simon de Luere for Andreas Torresanus. 2°. GW. 9091. H. 6447, jf. 10921–22. Pell. 4476. Gu. 3612. St. D 317. Type 4*, 5, 6, 7.

- Titelblad delvis overklæbet. Bl. 103–164 (af M. de Portu og Joh. Anglicus) mgl. Moderne flexibelt pergamentbind.
Prov.: Våbenskjold i primitiv akvarel på titelbladet. – Exlibris Leonidæ Leonetti. – Købt 1960.
- 4354 GUILLELMUS: Postilla super evangelia et epistolas. [Basel: Nicolaus Kessler, 1497?]. 4°. H. *8234. Schreiber 4156. A. Schramm: Der Bilderschmuck der Frühdrucke XXI: Die Drucker in Basel I (1938) s. 19–21 og ill. 768–92. Type, 1, 2, 6, 9. Træskåren titel og ill. til evangeliedelen. Træsnit på deltitel til episteldelen. Begyndelsen af episteldelen rubriceret. Mange noter med flere hænder, beskadiget ved indbinding. Brunt helbind med rulletryk, 16. årh.
Prov.: Ex Bibliotheca Monasterij Brigantini augustini. – Michael Schamler, Adiutor in Bregentz (flere autografer 1551–56). – Købt 1961. Jf. 4364.
- 4355 JERUNG, HENRICUS: Elucidarius scripturarum. Nürnberg: Fr. Creussner, 6. juni 1476. 2°. H. *9371. Pr. 2131. BMC. II, 447 (IC 7597). VB. 1798. Pol. 2241. Gu. 5105. St. J 195. Type 1.
Malede initialer. Rubriceret. Samt. svineskindsbind med blindtryk og mærker efter beslag og spænder. Ryggen senere overmalet og forsynet med titel.
Prov.: Exlibris: Conventus Eystadensis Fratrum Prædicatorum. – Duplum Bibliothecae Regiae Monacensis. – Købt 1961.
- 4356 JOHANNES DE TAMBACO: Consolatio theologiae. [Speier: Georgius de Spira, c. 1478]. 2°. HC. *15236. Pr. 338. BMC. II, 484 (IB 943). VB. 2171. Pol. 2316. Gu. 5359. St. J 393. Type BMC 88A, s.d.
Proctor angiver: Strassburg, Trykkeren af Henricus Ariminensis. Copinger: Eichstadt, Michael Reyser. BMC: Georgius de Spira (Georg Reyser with Johann Beckenhub?). Polain følger BMC.
Malede initialer. Rubriceret. 6 bl. register mgl. Halvbind 18. årh.
Prov.: Exlibris Caroli ac Mariæ Lacaitæ filiorumqve, Selham, Sussex. – Købt 1958.
= Inc. Haun. 2322, der har samme angivelse som Proctor.
- 4357 JOHANNES DE VERDENA: Sermones Dormi secure de sanctis. [Speier: Peter Drach, c. 1492]. 4°. H. *15955, II. St. J 415. Mead 1445.
Ældre helbind med blindtrykte rammelinier. Spænder.
Prov.: Exlibris Gösta Elvin 1959. – Erhvervet ved bytte 1961.
- 4358 ISOCRATES: Orationes, graece. – Med PLUTARCHUS: Vita Isocratis. – PHILOSTRATUS: Vita Isocratis. – DIONYSIUS HALICARNASSENSIS: De antiquis rhetoribus. [Ed. Demetrius Chalkondylas cum Sebastiano de Ponte Tremulo]. Milano, U[rich] S[cinzenzeler], 24. januar 1493. 2°. HC. 9312. Pr. 6065. BMC. VI, 767 (IB 26857) (jf. VI, xxvii om bogens trykkerangivelse Henricus Germanus, der formentlig er identisk med Ulricus Scinzenzeler). Oates 2317. VB. 3134. Gu. 5421. St. I 182. Kristeller: IBV. 98. Type 3 + „Henricus Scinzenzeler“ type 1.

- Bogtrykkermærke med V.S. Malede initialer. Maroquinbind sign. J. Clarke.
Prov.: Museum Britannicum, Duplicate 1804. – James Lewis Knight Bruce,
Rochampton. – Crewe Hall. – Gave 1957.
- 4359 LAPIDE, JOHANNES DE: Resolutorium dubiorum circa celebrationem
missae. [Paris: Pierre Poulhac for] Denis Rocco, [c. 1495]. 8°.
Cop. 3493. Pr. 8324. St. J 326. Type 1, 2.
Forlæggermærke. Moderne helmaroquin.
Prov.: Købt 1959.
- 4360 NIGER, PETRUS: Stern des Meschiah. Esslingen: Conrad Fyner, 20. dec.
1477. 4°.
H. *11886. Pr. 2464. BMC. II, 516 (IB 8930). Pol. 2894 (til hvis kollatione-
ring bogen svarer, mens de påskrevne bladtal svarer til den af Polain
nævnte, i BMC beskrevne, afvigende indbindingsmåde). St. N 228. Type 1, 2.
Træskårne initialer (delvis udfyldte). Træsnit bl. 241 v og på to af de ti første,
i dette ex. facsimilerede blade. Tilskrifter. Saffianshalvbind c. 1800.
Prov.: Closter Schöntal. – Superexlibris: kronet FR (d. e. Friedrich II), og
stempel med Württembergs våben: Kgl. Hand-Bibliothek, Veräusserte
Doublette. – Købt 1959.
- 4361 OMNIBONUS LEONIGENUS: De arte metrica. [Verona: Boninus de Boni-
nis, c. 1481–83]. 4°.
Cop. 3545: [1480]. St. L 148. Lathrop C. Harper Catalogue 155 (1928) nr.
381: [Venezia, Philippus Petri, 1476]. Mead 3887: [Padua, Bartholomaeus
de Valdezoccho, 1476]. Se BMC. VII, Tavle LXXX*.
Moderne halvpergament.
Prov.: Købt 1959.
- 4362 OVIDIUS NASO, PUBLIUS: Metamorphoses. Parma: Andreas Portilia, 15.
maj 1480. 2°.
H. *12160. BMC. VII, 937 (IB 30263). VB. 3224. St. O 166. Type 4.
Kolumnetitler på alle rectosider med gl. hånd; noter især i beg. af bogen
med flere hænder. Helt ubeskåret. Første og sidste blad (tomme) samt
blad s 2 mgl. Papirbind 19. årh. erstattet med papirbind 1961.
Prov.: Prosp: Peronij. – Købt 1961.
- 4363 PALUDANUS, PETRUS: Sermones thesauri novi de sanctis. Strassburg:
Martin Flach, 1493. 2°.
Cop. 5428. VB. 2497, 2. St. P 472. Type 1, 2.
Malede initialer. Nogle marginaler. Moderne helpergament.
Prov.: Erhvervet ved bytte 1961.
= Inc. Haun. 3015.
- 4364 PASSIO Domini Jesu Christi. – [Pseudo-]BERNARDUS CLARAVALLENSIS:
De planctu B. Mariae Virginis. [Basel: Nicolaus Kessler, 1497?]. 4°.
Træsnit på titelbladet, identisk med træsnit på episteldelen af Inc. Haun.
4354, der også bruger samme typemateriel. Ligner meget H. *12439 og
BMC. III, 774 (IA 37692), men synes ikke beskrevet for. GW-Kommissionen

har lokaliseret 5 andre exx. af 4354, 3 af disse har 4364 medindb., men den regnes som selvstændig bog. Type 1, 2, 6, 9.
Indb. bagi: Inc. Haun. 4354.

- 4365 PEROTTUS, NICOLAUS: Rudimenta grammaticae. [Rom: Wendelinus de Wila, 20. september 1475]. 2°. HC. 12647. Reichl. VI, p. 111. Pr. 3459. BMC. IV, 49 (IB 17657). Type 1. Begyndelsen med malede initialer og rubriceret. Bl. 95–102 (ark O) mgl. Moderne halvpergament.
Prov.: Ældste tilskrift (på gl. forsatsblad) fra 1476. – Senere: Liber Vincencij Monicari. – Gave 1956.
- 4366 PEROTTUS, NICOLAUS: Rudimenta grammaticae. Venezia: Johannes Rubeus, 24. maj 1488. 4°. H. *12680. VB. 4228. Malede initialer. Rubriceret. Enkelte græske bogstaver. Gl. kartonnage, med indb. i halvbind (Erik Larsen 1960). Bl. a 1, 2, 7, 8 og n 1, 6 (deraf første og sidste antagelig tomme) mgl.
Prov.: Bernardi Langaragni est (på kartonen). – Købt 1956.
- 4367 PLINIUS SECUNDUS, CAIUS: Historia naturalis. Venezia: Thomas de Blavis, 3. november 1491. 2°. HC. 13097. Pr. 4768. BMC. V, 319 (IB 21874). Oates 1880. St. P 725. Type 5. Bogtrykermærke. Malede initialer. Latinske tilskrifter. Bl. a 1 (tomt) mgl. Samtidigt svineskindsbind med blindtryk, to fornyede spænder.
Prov.: Theophili Pauli Christii Coburgensis. – Afgivet af Universitetsbiblioteket.
= Inc. Haun. 3312.
- 4368 PRISCIANUS: Opera. Venezia: [Jacobus de Fivizzano] for Marcus de Comitibus og Girardus Alexandrinus, 1476. 2°. H. 13358. Pr. 4361. BMC. V, 242 (IB 20463). Oates 1736. St. P 882. Type 2. Halvbind 17. årh. Bl. a 1 (tomt) mgl.
Prov.: Købt 1961.
- 4369 RODERICUS ZAMORENSIS: Speculum humanae vitae. Besançon: [P. Mettlinger], 1488. 4°. HC. 13947. Pr. 8791. BMC. VIII, 405 (IA 44105). Oates 3284–85. Pol. 3444. St. R 222. Aug. Castan: Cat. des incunables de la bibl. publ. de Besançon (1893) nr. 820. Type 1, 2. Indeholder både den alm. beskrevne samletitel og den kun af Castan beskrevne særtitel med stort træskåret(?) S, hver med sin variant af bl. a 8. – Samtidigt halvflexibelt helpergament med rester af 4 par bindebånd.
Prov.: Indersiden af forpermen: Ego sebastianus de battianis de bugello [i.e. Biella]... Bageste friblad: Mi sebastiano de battianis ha segnato in questo libro a di 12 aprilis 1533... Ego augustinus de battianis... Ex Libris Aemiliani De Advocatis comitis Collobiani, Mottacialtae, ecc. Vercellis MCMXXVII. – Købt 1959.

- 4370 RUPE, ALANUS DE: Der Rosenkranz (Unser Frauen Psalter). Ulm: Conrad Dinckmut, 15. marts 1483. 4°.
 HC. 14036. VB. 2646. Schreiber 5161. Hanns Bohatta: Katalog der Inkunabeln der fürstlich Liechtensteinschen Fideikommissbibliothek (1910) nr. 327. Albert Schramm: Der Bilderschmuck der Frühdrucke, 6: Die Drucke von Konrad Dinckmut in Ulm (1923) p. 5 og ill. 84-88. Type 1.
 Af 5 bl. med træsnit mgl. a 2, c 6, c 7, h 9. Nyere papirbind.
 Prov.: Liechtensteinske samling i Wien. - Købt 1957.
- 4371 TERENCE AFER, PUBLIUS: Comoediae, cum commentariis Aelii Donati et Johannis Calphurnii. Treviso: Hermann Liechtenstein, 18. september 1477. 2°.
 HC. *15408. Pr. 6481. St. T 61. Type 2, 3.
 Mgl. A 1 og 18 (tomme) samt b 7. Kalveskindsbind 18. årh.
 Prov.: Signatur på bagpermen: T. Fletcher. - Købt 1959.
- THEOPHRASTUS: Liber de historia et causis plantarum, graece. Venezia: Aldus Manutius, 1. juni 1497. 2°. Udgor IV, 1 af Aristoteles-udgaven, se nr. 4338.
- 4372 THUCYDIDES: Historia belli Peloponnesiaci [a Laurentio Valla translata, ed. Bartholomaeus Parthenius]. [Treviso: Johannes Rubeus Verzellensis, 1483?]. 2°.
 HC. *15511 (Copinger angiver Venezia c. 1485). Pr. 6500. BMC. VI, 896 (IB 28439). Oates 2468. Pol. 3782. St. T 328. Type 2.
 Græske og latinske tilskrifter i beg. af bogen. Halvbind 19. årh.
 Prov.: Købt 1958.

Biblioteket har foruden de her anførte bøger købt enkeltblade af en række inkunabler, delvis fra trykkere der ellers ikke er repræsenterede i samlingen. Ordnet geografisk er der tale om blade af flg. bøger:

Frankrig.

- H. 15612 Roman du Tristan. Rouen: Jean le Bourgeois for A. Vêrard, 1489.
 H. 2523 Bartholomaeus Anglicus: Las propiedades de las cosas. Toulouse: Henricus Mayer, 1494.

Nederlandene.

- H. 10049 Ludolphus de Saxonia: Vita Christi. Nederlandsk. Antwerpen: Claes Leeu, 1488.
 H. 7770 Ghetyden des heiligen Cruces. Delft: J. J. van der Meer, 1484.
 H. 9949 Fr. Laurentius: Summe le Roy of de Conincs Summe. Delft: J. J. van der Meer, 1478.
 Campbell 1442a Bonaventura, S.: Profectus religiosorum. Zwolle: Pieter van Os, c. 1492.
 H. 3512 sa.: Sermones de tempore et de sanctis. Zwolle: Pieter van Os, 1479.
 H. 10052 Ludolphus de Saxonia: Vita Christi. Nederlandsk. Zwolle: Pieter van Os, 1495.

Spanien.

Cop. 3883 Marineus Siculus: Epistolae ex antiquorum annalibus excerptae.
Burgos: Friedrich Biel, 1498.

H. 3630 Bonifacius Lusitanus: Peregrina. Sevilla: Menardo Ungut & Stanislaus Polonus, 1498.

Tyskland.

H. 3050 Biblia latina. Mainz: Johann Fust & Peter Schöffer, 1462.

Robert, stormester af Den hellige Treenigheds Orden, overrækker sin udgave af Cæsars Gallerkrig på fransk til kong Karl VIII af Frankrig. (Træsnit i Inc. Haun. 4344, orig. bredde 140 mm.) Motivet var gængs på titelbilleder i 15.-17. århundrede.